

Ronse

Zwaar, grof en geheel gesteld om te lijden

10 maart 2012

Toen de kabel knapte, stortte de cabine van de téléphérique tussen De Klijpe en de Hotond neer. Dat veroorzaakte veel schade. Vooral bij de bevolking van die cabine: niemand overleefde de klap. Waarbij moet aangetekend worden dat niet enkel het hele gemeentebestuur van Ronse tussen de brokstukken lag, maar vooral dat Tavi onder de slachtoffers was. Het was iets waar heel Ronse van op zijn kop stond. Dat Tavi ons was ontvallen, bedoel ik.

Het is niet zo dat er iets met je geheugen zou schelen indien dat drama niet het belletje van de herinnering laat rinkelen. Het ongeluk heeft namelijk nooit plaatsgevonden! Of... eigenlijk wel. Maar dan onder de schijnwerpers van het *Toneelgezelschap Voor Taal en Volk*. De kabelbaan is er nooit geweest doch Tavi wel! Het moet een volksfiguur geweest zijn. Een soort charmante schelm. Van dergelijke personages vind je meestal een heleboel verhalen en anekdoten terug maar van Tavi... niets! Het enige wat ik vond, na veel zoeken, was een oude foto van een groot gezin. Waarop, blijkens het onderschrift, de persoon helemaal links Tavi Kloef moest zijn. En dat was dat. Raar. Tavi... waarschijnlijk een afkorting van Octave of Gustave. Al is mijn kennis van het Ronsisch op de achterkant van een postzegel neer te schrijven.

Ze waren dus dood, de Ronsenaars. Zoals gezegd in groep te pletter gestort van een kabelbaan op de Hotond in 2005. Maar de stad staat niet voor niets onder het patronaat van de heilige Hermes. Die deed een goed woordje bij de hogere hemelse autoriteiten. Alle verongelukten kregen zo toegang tot de rijstap met gouden lepeltjes. In die sferen dwalen ze nu rond tussen een hele klad heiligen en de Heilige Maagd Maria, Onze-Lieve-Vrouw van Wittentak en de Grote Baas zelf. Ronse bleef op die manier natuurlijk wel verweesd achter en voortdurend werd de hemel bestormd door gebeden vanuit dit ondermaanse. Alweer door de tussenkomst van Sint Hermes daalde Tavi kortgeleden weer af naar de aarde. En nu is Tavi overal. In de hemel, op de aarde en op alle plaatsen... in Ronse.

Ondertussen zal waarschijnlijk de vertwijfeling al ongenadig hebben toegeslagen want wat is dat toch allemaal met die echte en fictieve figuren? En hier en daar nog een tussensoort bovendien. Moment! Laat me even de tijd om mijn volgsplot te richten zodat alles in een scherp licht en zwaar geschminkt op je losgelaten kan worden.

Valère en Tavi

In 1912 werd in Ronse Valère Depauw geboren. Zoals dat heet: in de schoot van een familie van „fabrikanten“. De stad was al in de negentiende eeuw een centrum van textielnijverheid en dat was ze nog altijd op het ogenblik dat Valère eraan kwam. Het lag nogal voor de hand dat hij in de zaak van zijn ouders zou treden. Toen hij daarvoor de geschikte leeftijd had gebeurde dat aanvankelijk ook. Maar ergens bleef er wat jeuken op een plaats waar hij niet krabben kon: hij wilde schrijven. Niet alleen maar facturen voor leveranties van de fabriek. Nee, de wereld wilde hij verbazen met zijn literaire producten. Hij besepte wel dat zijn talenten en ambities als zaakvoerder van de ouderlijke „Fabrique de tissus en tous genres“ beperkt waren. Hij stortte zich in de boeken. Om ze te lezen, te verkopen, te helpen uitgeven en tenslotte om ze zelf te schrijven.

Zijn eerste voortbrengsel werd nochtans geen boek maar een toneelrevue. Die revue

Een getekend portret van Valère Depauw.
Van het internet gehaald. Kunstenaar onbekend.

kwam er om bij de noodlijdende toneelgroep van de *Christen Volksbond Voor Taal en Volk* wat zaad in het bakje te brengen. Het werd, in 1934, „*Tavi ees getraut*“ (Tavi is getrouwd). Het is duidelijk dat de plaatselijke folkloristisch figuur en eeuwige vrijgezel, de hoofdrol speelde. In 1935 komt er een vervolg met „*Tavi kuuft 'nen twielijnck*“ (Tavi koopt een tweeling). Deze stukken in het dialect van Ronse kenden een opzienbarend succes. Vele jaren later werden de stukken nog steeds met succes opnieuw op de affiche gezet.

Maar laten we niet op de zaken vooruit lopen. In 1937 trad Tavi namelijk andermaal voor het voetlicht. Dit keer in een boek. Er werden niet minder dan 80 000 exemplaren van verkocht. Auteur Valère kwam echter uit een Franstalig nest en hij moest dus de horde van een “andere” taal nemen. Met stugge volharding werkend wonnen zijn literaire producten meer en meer aan taalbeheersing. Zijn stijl werd soepeler en zijn humor raakte meer verfijnd. Zijn bibliografie

toont dat hij een veelheid aan literaire genres heeft beoefend. Het spectrum gaat van humoristische ontspanningslectuur tot thematische of psychologische romans.

Eeuweling

Tijdens mijn tocht door Ronse werd ik overal door Tavi aangestaard. Van achter vensters, op aanplakborden, vanaf verbleekte affiches, je noemt het maar. Tavi is dan ook een begrip in Ronse. Het is volkstoneel dat vol zit met vette knipogen naar bestaande situaties. Vooral die herkenbaarheid spreekt de Ronsenaars aan. In de revue „*Tavi Buirgemiester*“ (Tavi Burgemeester) spelen ook politici mee. Bij zoverre dat bijna het voltallige schepencollege (college van wethouders) op de planken staat. Het moet iets zijn dat elders nog nauwelijks is vertoond. Alles bij mekaar spelen er zo-

wat 70 mensen mee in deze productie.

Dit jaar bestaat het *Toneelgezelschap VTV* precies honderd jaar. Om dat te vieren, schreven de Ronsense auteurs Geert Desmytere, Koen Lauwereyns en Stef Vancaeneghem de nieuwe Tavi. Omdat er in 2012 ook gemeenteraadsverkiezingen zijn, kreeg die de toepasselijke titel Tavi Buirgemiester. Onder- tussen loopt de reeks nog steeds en een massa toeschouwers is de lotgevallen van Tavi al komen mee beleven.

Er was omtrent het toneel in Ronse nog iets wat me frappeerde. Jaren geleden durfde ik het zelf wel eens aan om ten aanschouwe van een betalend publiek door anderen geschreven dialogen te debiteren. Bij één van de toneelgezelschappen die mij genadiglijk in hun midden toelieten, was er iemand die uit Ronse afkomstig was. Een terecht gewaardeerd acteur en steunpilaar van de vereniging overigens. Maar wie schetst mijn verbazing wanneer ik in de geschiedenis van VTV wat zat te grasduinen en daar steeds weer de familienaam van de man tegenkwam? Met telkens andere voornamen. Is to-

neelspele dan toch besmettelijk? Of is die drang om een podium te beklimmen genetisch bepaald? Voor zover mij bekend zitten er in mijn voorgeslacht nochtans alleen maar duivenmelkers. Nu ja, die leven ook met hun kop in de wolken zonder veel contact met de werkelijkheid.

O ja, nog iets: zou Valère Depauw zich bij de keuze van de naam voor zijn

Het affiche van Tavi Buirgemiester
Van de site van Voor Taal en Volk, Ronse

hoofdpersonage soms hebben laten leiden door zijn Franstalige achtergrond? Want Tavi, dat is eventueel toch ook te lezen als „ta vie“ (jouw leven). Misschien omdat de lotgevallen van de protagonist inderdaad iets hadden van „la vie de tous les Renaisiens“, het leven van elke Ronsenaar... 't Is maar een ideeetje.

Grensgeval

Ronse is een stad die nog net in de provincie Oost-Vlaanderen ligt. In het Zuid-Vlaamse Heuvelland. Het ligt daarmee ook op de taalgrens. Aan de „overkant“ roepen ze „Renaix“ wanneer ze deze stad bedoelen. Franstaligen kunnen in Ronse aanspraak maken op de zogenaamde „faciliteiten“. Een raar woord. Het begrip dat eraan vast hangt is een Belgische uitvinding en dus van een ongehoorde ingewikkeldheid. De faciliteitengemeenten zijn

De taalgrens ter hoogte van Ronse

ingesteld na de vaststelling van de taalgrens op 1 september 1963. Bepaalde gemeenten waar zowel Nederlandstalige of Duitsprekende dan wel Franssprekende burgers woonden, werden toen met die onmogelijke kwalificatie gezegend. Het statuut kon, in principe, toegekend worden indien de taalminderheid minstens 30% van het geheel groot was. Anderstaligen konden, bijvoorbeeld, bedingen dat ze in de eigen taal te woord werden gestaan in officiële aangelegenheden. De

bedoeling was dat hiermee zowel immigranten als historische taalminderheden in deze gemeenten aan de taalgrens en in de Rand rond Brussel, ruim de tijd kregen om zich aan te passen aan de nieuwe situatie. Een vrome doelstelling waar het in de praktijk nogal eens mank aan ging. En het gaat nog steeds mank want over de interpretatie van één en ander wordt door allerlei politici dankbaar gestecheld.

Daar bij die namen

*Saint-Hermès guérit les fous des environs,
mais laisse les Renaisiens tels qu'ils sont.*

(Sint Hermes geneest van overal de gekken
maar hij laat de Ronsenaren zoals ze altijd al waren)

Het schijnt dat dit rijmpje aan de andere kant van de taalgrens eerder kwetsend wordt bedoeld. Doch, ik heb het wel van een Ronsenaar die ermee kon lachen. Ze zullen er daar wellicht niet al te zwaar aan tillen. Hoe het ook zij, ze hebben in Ronse wel de spotnaam „Zotten“ gekregen.

De Heilige Hermes was een vroegchristelijke martelaar. De legende vertelt dat hij een Romeins stadsprefect was die zich, samen met zijn hele huishouding, tot het christendom bekeerde nadat de toenmalige paus, Alexander, zijn dode kind tot leven had gewekt. Hij wordt doorgaans afgebeeld als een Romeins soldaat met een zwaard en een palm. In de oude *Sint-Martinuskerk* van Ronse zit hij te paard. Aan een ketting houdt hij de duivel in bedwang. Nu geloofde men vroeger wel dat iemand die wat van de werkelijkheid was los geraakt door de duivel moest bezeten zijn. Vermits Hermes blijkbaar de duivel de baas was, moest hij ook wel bescherming kunnen bieden tegen krankzinnigheid. Daartoe wordt hij dus ook aanroepen.

In de geschiedschrijving wordt vermeld dat de relieken van de Heilige Hermes in 1089 in een zilveren schrijn zijn gelegd en dat rond dezelfde tijd de *Fiertel* of het *Sint-Hermesspel* ontstond.

Ze moeten daar in Ronse omtrent hun bijnaam gedacht hebben: „Eentje is geentje“, en

dus worden ze ook nog betiteld met het merkwaardige „*Slekketrekkers*“.

In de middeleeuwen kwamen van overal geesteszieken op bedevaart naar Ronse. Om van Sint Hermes genezing af te smeken. Het werd daarbij niet voldoende geacht om enkel maar de sterren van de hemel te bidden, er moest ook een fysieke inspanning geleverd worden. Zo ontstond de Fiertelommegang. Vanaf 1089 worden de relieken van de heilige Hermes vanuit hun vaste graf, in een draagbaar schrijn door de bedevaarders (Fierteldragers) rond de stad gedragen. Het zijn niet de geestelijken die dat doen maar gewone inwoners van de stad.

Voordat de Fiertel bestond maakten de bedevaarders een ommegang rond het heiligdom met hierin het graf van de heilige, met de Fiertel maken de relieken een ommegang rond het heiligdom. Op die manier wordt de heilige geacht een beschermende band rond de stad te leggen. Niet alleen tegen de listen en lagen van de duivel maar ook tegen de aanvallen van roofridders uit de omgeving. Vroeger reden die te paard in wapenrusting, nu dragen ze een pak en heten ze CEO. Zo komt het evenwel dat de huidige stadsgrenzen nog steeds ongeveer samenvallen met het traject dat de Ommegang volgt. De Fiertel heeft vanaf het begin gebruik gemaakt van bestaande wegen. Het zijn dikwijls de oude Romeinse- en zelfs voor-Romeinse wegen. Zo is de Fiertelommegang een synthese van oude geschiedenis, middeleeuwse vroomheid, politieke berekening en moderne folklore. De eerste en de laatste kilometer van de Ommegang worden zeer langzaam afgelegd. De stoet wordt namelijk voorafgegaan door de belleman die met twee bellen de cadans geeft en die bij elke pas even inhoudt. Dat schiet natuurlijk niet op en men kan het dan ook niet de hele tijd blijven doen want de totale afstand die de Fiertel aflegt is niet minder dan 32,6 kilometer. Het is tenslotte wel de bedoeling dat de deelnemers nog dezelfde dag thuis raken. Maar dat trage begin en einde heeft er wel voor gezorgd dat ze met slakken vergeleken worden. Slekketrekkers, dus.

Er komt nogal eens raar volk opdagen, zo rond de Fiertel. Dat was vroeger ook al zo. Op een bepaalde zaterdag vóór de Fiertelkermis, lang geleden, vertoefden de jonge mensen allemaal in de weiden van Ronse. Ze zaten daar maar wat van het goede weer te genieten en ze deden hun werk niet! Daardoor lag er 's avonds nog veel te wachten want het hooi moest hoe dan ook gestapeld worden. Toen de mannen dan toch in gang schoten, kwam er plots een onbekende man met een jas in schapenvacht aangelopen. De man had een Duitse herdershond bij zich. De herder (want dat was hij waarschijnlijk) vroeg de werklui of ze geen zin hadden in een spelletje kaart. De mannen hadden daar wel oren naar maar er moest nog veel werk verricht worden. De man wist hen toch te overtuigen om de boel de boel te laten en met hem te gaan kaartspelen. Hij bezwoer hen dat het werk toch wel op tijd zou afraken. Zo begonnen ze dus te kaarten. Nadat ze een hele tijd hadden gespeeld, zei de herder: „Nu het werk nog. Leg jullie neer op de buik en kijk niet op“. De mannen deden wat er hun gevraagd werd en ze hoorden even later prachtige orgelmuziek in de lucht. Toen die ophield draaiden ze zich om en ze zagen dat alle hooi netjes gestapeld was. Alleen... er was toch een Peeping Tom onder hen geweest en diens deel van het werk was niet gedaan! Die knecht had echter iets gezien wat de anderen uiteraard gemist hadden. Namelijk dat tijdens het concert de weide vol kleine rode mannetjes had gestaan die vlijtig aan het werk waren. Plotseling waren de herder en zijn hond verdwenen.

Was het de duivel geweest, die herder? Die snel nog even op bezoek kwam voordat hij weer werd weggejaagd. Of een tovenaar? Of, zowaar, Sint-Hermes zelf? Dat vertelt het verhaal niet. Gelieve de eigen fantasie in te schakelen.

Van boven

Hoe je ook nadert, langs welke invalsweg ook je in het centrum van de stad wil raken, altijd bekijk je Ronse uit de hoogte. Niet dat je de inwoners met minachting zou bejegenen, daar is even weinig reden toe als op eender welke andere plaats. Nee, het komt simpelweg doordat de stad in een dal ligt. Een put tussen hoge getuigenheuvels. Je houdt wel steeds de toren van de laat-gotische Sint-Hermeskerk in het vizier. Dat heeft er natuurlijk mee te

maken dat die toren in zijn vierkante massiefheid flink de hoogte in steekt. Dus wie naar de stad toekomt daalt af om in het centrum te raken. In mijn geval is dat steevast langs de Kruisstraat. Die straat ligt op de Kruisberg. Maar... de brede asfaltbaan is niet de enige weg die op die bewuste heuvel ligt. Het is allemaal wat moeilijker. Zo zelfs dat er regelmatig wel eens verwarring ontstaat. Bijvoorbeeld zag ik achteraf bij het raadplegen van de wandelkaart van het NGI (Nationaal Geografisch Instituut) dat ik over de *Spinessen-*

berg moest gewandeld zijn. Het blijkt evenwel dat dat niet zo was! Nochtans zijn die topografische kaarten algemeen erkend als referentie. Omwille van hun nauwkeurigheid en volledigheid. En kijk: ook Wikipedia heeft het fout. Terwijl, raar maar waar, Google Maps dat wel juist aangeeft! Er zijn geen zekerheden meer.

Even op een rijtje zetten. Wikipedia zegt over de Fiertelmeers het volgende:

„De Fiertelmeers is een heuvel in de Vlaamse Ardennen gelegen in Ronse in de Belgische provincie Oost-Vlaanderen. De Fiertelmeers is de zuidoostzijde van de klim. De helling kan ook van de zuidwestzijde worden benaderd, de zogenaamde Spinessenberg. Beiden komen uit op de top van de Hoogberg-Hotond / Hotondberg. De naam van de helling is afkomstig van de voormalige sociaal bloeiende arbeiderswijk Fiertelmeers, toen de textielindustrie in Ronse haar bloeiperiode kende.“

Dat is dus ten dele manifest onjuist. Dixit iemand die al heel zijn leven op de Spinessenberg woont: ene André Vanheddeghem. Hij is er zeker van: *„De Spinessenberg ligt **niet** in het verlengde van de Fiertelmeers“*. Ziedaar! Het blijkt nu dat de stad Ronse het NGI gevraagd heeft om de naam op een andere plaats in te tekenen. En dat kadert dan weer in de strijd die sommige steden onderling voeren om in de doortocht van Vlaanderens Mooiste, *de Ronde van Vlaanderen*, een belangrijk woordje te mogen meespreken. Zo stelde Ronse de organisatoren van de Ronde een nieuwe, zware helling voor. Met een hoogteverschil van 120 meter, een lengte van 1450 meter en een gemiddeld stijgingspercentage van 8,3 procent. Niet mis! Een dergelijke helling kan zich ongeveer wel meten met beroemdheden als de Koppenberg, de Paterberg of de Muur van Geraardsbergen. Maar de Spinessenberg is het niet. Die ligt zelfs helemaal aan de andere kant van het dal. De steile helling die bedoeld wordt, in het verlengde van de Fiertelmeers, had vroeger een eigen naam: de Tweebos. Simpelweg doordat de straat ligt tussen twee bossen die elk het eigendom zijn van twee verschillende textieldynastieën uit Ronse. De ene kant is van de familie Samin, die eigenaar is van Utexbel, de andere behoort toe aan de familie Thomas. Die hadden een fabriek die nu niet meer bestaat.

Waar trouwens de naam „Spinessenberg“ vandaan komt is ook niet al te duidelijk. Volgens de verhalen uit de buurt zou de berg een verzamelplaats zijn geweest waar overdag de vrouwen kwamen om in de textiel te werken. Weg bij de mannen. 's Avonds veranderde het publiek en maakten de textielwerksters plaats voor verliefde koppeltjes. Hoogstwaarschijnlijk werd er dan aan andere zaken gewerkt. Eventueel zonder textiel. Over de oorsprong van de naam heerst dus verwarring. De één zegt dat die zou verwijzen naar een kloosterorde: de Spinessen. Waarvan ik overigens nog nooit van gehoord had. Het schijnt een orde geweest te zijn zonder vaste regel. Dan weer zou de berg zijn naam te danken hebben aan het feit dat er veel spinnen rondlopen en dat er essen (bomen) staan. Waarbij de laatste uitleg allicht als een grap bedoeld was. De juiste verklaring is wellicht te vinden in het dialect van Ronse waarin de woorden *spinsters* en *spinessen* tot lang in de vorige eeuw hetzelfde hebben betekend. Maar ook het Ronsisch is, zoals vrijwel alle dialecten, aan taalerosie onderhevig. Dit ondanks dat het meer dan 14 jaar geleden gepubliceerde boek *„t Ronssies in guiren en kluiuren“* van Maurice Bouchez werd heruitgegeven. Het boek was de vrucht van een monnikenwerk met jarenlang nauwgezet luisteren en noteren van woorden en uitdrukkingen in het Ronsisch dialect. Ook na het overlijden van de auteur

Wat er nog overblijft van de Oude Molen of Hotondmolen: een witgeschilderde romp.

Uit dit stukje van de topografische kaart blijkt dat de Molen Ten Hotond NIET het hoogste punt is. En je kan zien hoe steil de hellingen van de Hotondberg wel zijn!

bleef het werk dé referentie voor de woordenschat en schrijfwijze van het „Ronssies“. De stad Ronse besliste onlangs om dit werk in een nieuw kleedje te steken en het opnieuw uit te geven.

De Spinnessenberg zou vandaag dus de Spinstersberg geheeten hebben.

Hot

De Hotond of Hotondberg is hier al ter sprake gekomen. Dat is uiteraard ook een getuigenheuvel in de Vlaamse Ardennen. De heuvel ligt op de grens van Ronse en Zulzeke. Op de top staat de Hotondmolen, waarvan enkel de romp bewaard is en die nu dienst doet als uitkijktoren bij de herberg Ten Hotond. „De top van de Hotondberg is het hoogste punt van de provincie Oost-Vlaanderen“. Dat is de informatie die Wikipedia en een hoop andere bronnen verschaffen en... het is alweer niet helemaal juist! Waar de Oude Molen of de Molen Ten Hotond staat is het NIET het hoogste punt van de Hotondberg. De top ligt iets verder in een bos dat normaliter niet toegankelijk is. Maar wij mochten er, ter gelegenheid van deze wandeling, uitzonderlijk wel eens in. Niet dat dat nu een onverdeeld genoegen was want het bleek één van de zwaarste stukken van deze tocht te zijn. En die was als geheel toch al niet te onderschatten. Wanneer je op de topografische kaart van het NGI naar de Hotond kijkt, dan is duidelijk te zien dat de hoogtelijnen daar zo dicht tegen mekaar staan als het haar op een hond. En dat betekent in de praktijk: steil! Op diezelfde kaart is te zien dat het hoogste punt van de Hotond 150 meter boven zeeniveau ligt. Wij zijn daar gepasseerd. Op een bepaald punt langs het traject had men dikke koorden gespannen omdat het anders nagenoeg onmogelijk was om de helling op te klauteren. Dat was zelfs met die hulpmiddelen nog een heel karwei.

Stijgen en Daele

Vlakbij de Hotond ligt het Heynsdaelebos. Dat is ongeveer 30 hectare groot en het is een deel van een groter boscomplex van ongeveer 44 hectare. De grens van Ronse met Kluisbergen loopt er doorheen. Het bos behoort tot de gordel van zeer waardevolle bronbossen in de Vlaamse Ardennen.

Nu staan er nog vooral beuken. Die zijn aangeplant na de laatste wereldoorlog. Voordien waren toen grote delen van het bos gekapt om militaire redenen en om dat weer wat recht te breien werden die beuken daar geplant. Dat soort bossen noemt men homogeen (allemaal van dezelfde soort) en gelijkjarig (alle bomen van dezelfde leeftijd).

Bij beuken is het wel bekend dat ze nagenoeg geen andere bomen in hun nabijheid dulden. Dat komt doordat de beuk een uitgesproken schaduwsoort is waardoor de bestanden in de zomer zeer donker zijn. Zo kunnen andere bomen er niet aarden. Ze kiemen er zelfs niet of ze sterven als jonge boompjes al vrij snel bij gebrek aan licht. Dat geldt ook voor de kruiden op de bosbodem. Vaak is enkel nog de wilde hyacint de enige overlever. Hetgeen dan wel de onvergelijkbaar mooie aanblik oplevert van de uitgebreide paarse bloementapijten in het voorjaar.

Op de steilere hellingen is het bos wel wat meer gevarieerd. Daar durven wel eens zomereik, zoete kers en gewone es te groeien. De bronnetjes zijn talrijk en in de

Het Provinciaal Instituut Heynsdaele. Voorheen een sanatorium.

omgeving ervan komen waardevolle vegetaties met zeldzame planten voor. Het bosbeheer in Heynsdaele heeft vooral tot doel om meer licht te brengen in het bos om het op langere termijn gevarieerder en soortenrijker te maken. Door de beuken uit te dunnen komt er voor andere bomen en planten meer licht tot op de bodem. In het bos bouwen ook heel wat typische bosvogels zoals de boomklever, bosuil en glanskop hun nestje. Er zijn verschillende soorten salamanders te vinden in de poelen en in de beken. Lange tijd dacht men dat de vuursalamander er niet meer voorkwam, maar recente waarnemingen wijzen op her-

stel van deze zeldzame soort. Het bos is ook aantrekkelijk voor verschillende vleermuissoorten.

De bosgebieden zijn voor het publiek niet vrij toegankelijk omwille van het opvoedingsproject dat daar in het Provinciaal Instituut is ondergebracht.

Het Provinciaal Instituut Heynsdaele opende zijn deuren in 1968 als opvangcentrum voor jongens met gedragsmoeilijkheden. Voorheen was het daar een sanatorium geweest. Het Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen gaf daarmee niet alleen een nieuwe bestemming aan de toen leegstaande gebouwen maar er werd ook een behoefte aan opvang voor dit speciale publiek mee ingevuld.

Hoog en vierkant

Na een eerste bezoek aan de gevangenisachtige rustpost in Heynsdaele ging het op *Kwaremont* aan. Je mag niet alles geloven wat verteld wordt, maar ik neem aan dat wat de archeologen ons mededelen wel waar zal zijn. Zo zeggen zij dat op de Kwaremont al in de Gallo-Romeinse tijd een nederzetting moet geweest zijn. Opgravingen hebben namelijk artefacten uit die tijd aan het licht gebracht.

De kerk van Kwaremont

Het waren ook de Romeinen die aan de heuvel en de plaats de naam hebben bezorgd. Want „Kwaremont“ zou „vierkante berg“ betekenen. De plaats is vooral bekend doordat allerlei wielervedstrijden over die vierkante berg worden gejaagd. Dat kan via de Oude- zowel als langs de Nieuwe Kwaremont gebeuren. De Oude is het meest sportief want helemaal met bonkige kasseien belegd en met soms een flinke helling in het profiel. Kort na de Tweede Wereldoorlog vestigden zich nogal wat kunstenaars in Kwaremont. Die kwamen af op de rust, de natuur en de schitterende ver-

gezichten. Weliswaar hebben de meeste kunstenaars die in Kwaremont zijn neergestreken zich bekwaamd in de beeldende kunsten. Wat niet belet dat ook de muziek hier zijn plaats heeft. Het gaat zelfs zo ver dat de planten hier wel eens muzikaal plachten te worden. Zo stond er rond een huis in Kwaremont ooit een mooie Spaanse haag. Of ze daar nog staat

weet ik niet. Ik heb tenminste niets gehoord en ik weet bovendien ook niet welk huis er bedoeld werd. Een gegeven dag maakte die haag plotseling muziek. Dat werkte nogal negatief op het gemoed van de eigenaar van die haag. Misschien dat het genre hem niet beviel. Het moet echter wel een barbaar geweest want hij vond er niets beter op dan met een geweer op de haag te schieten. Nu had je misschien verwacht dat een muzikant daar wat zat te fiedelen maar nee, toen het schot hagel de haag trof, vloog er enkel maar een handschoen uit! En zeg nu zelf: wie kan er met een handschoen aan fatsoenlijk een muziekinstrument bespelen? Het was dus iets wat hogelijk verdacht was. In deze tijd zouden wij op internet gaan zoeken of er iets bekend is over zingende hagen en opvliegende handschoenen. Die mogelijkheid had de man nog niet. Dus wendde hij zich tot het plaatselijke orakel: de pastoor. Die wist wel raad. De schutter moest de handschoen oprapen en de volgende dag op precies die plaats te gaan staan waar de handschoen had gelegen. Daarop moest de handschoen in de lucht gegooid worden met de woorden: „Handschoen, ga vanwaar je gekomen bent“. Een vreemde raad, als je het mij vraagt. Zouden ze dat op de seminaries onderwezen hebben, destijds? Hoe dan ook, de man deed het en de handschoen vloog daarop weg. Ik weet niet of er veel wind stond die dag. Zingen deed de haag echter niet meer. Voor zover bekend. Misschien dat ze nu nog slechts de vervoegingen van onregelmatige Spaanse werkwoorden staat te prevelen. Enkel merkbaar wanneer je goed luistert en je in de gepaste overspannen gemoedstoestand bent.

Het witgekalkte *Sint-Amanduskerkje* dateert uit 1787. Het is ver in de omtrek te zien. Een baken in het landschap, daar boven op zijn heuvel.

De klim over de Oude Kwaremont is van begin tot einde een slechte kasseiweg. Vanaf Kluisbergen is de weg bergop 2,2 kilometer lang. Over deze afstand moeten 93 hoogtemeters overwonnen worden om boven te raken. Het gemiddelde stijgingspercentage van de klim is derhalve 4,2%. Maar het steilste stuk gaat tot 11%.

Steile Pater

Niet ver van de Kwaremont ligt de *Paterberg*. De weg die daarover ligt kent een merkwaardige geschiedenis.

Een boer in de streek was behalve agrariër ook wielerliefhebber. Wat dat laatste betreft zat hij daar wel goed want vanaf het voorjaar trekken er onnoemelijk veel koersen voorbij.

Waaronder de belangrijkste van alle, tot ongekende proporties opgeblazen: de Ronde van Vlaanderen. Nu had die boer een vriend die op de Koppenberg woonde. En elk jaar ging hij daar naartoe om de doortocht van de Ronde mee te maken. Maar het ging hem toch wat tegenstaan dat hij daarvoor ieder keer zijn hofstede moest verlaten. Nu kan je daarover zaniken maar deze boer had handen aan zijn lijf en een bord voor zijn kop. In 1982 begon hij met het leggen van een kasseihelling door een weiland dat hem toebehoorde. Op de Paterberg, jawel. Hij deed er anderhalf jaar over om de weg af te maken. In 1986 dan, kreeg hij de organisatoren van de Ronde van Vlaanderen zo ver dat ze de Paterberg opnamen in het parcours. Zo rijdt de Ronde nu ook bij hem langs de deur. Of dat verhaal waar is, weet ik niet. Ik geef het voor wat het waard is en het is te mooi om te laten liggen. In de komende editie van de Ronde is de Paterberg zelfs heel belangrijk geworden want hij moet tijdens de wedstrijd drie keer opgereden worden! Ik kan je verzekeren: dat is geen kattenpis. Er zit in die kasseiweg nagenoeg geen bocht. Hetgeen betekent dat hij recht tegen de helling opgaat zonder het relatieve soelaas van eens wat links en rechts met een wat mildere helling tot gevolg. Het maakt dus dat de Paterberg bijzonder steil is.

Voor wie het graag in cijfers ziet: een smalle kasseiweg van 400 meter lang, met een gemiddeld stijgingspercentage van 12,5% en een steilste stuk van 20 %. Het hoogteverschil tussen top en voet is 48 meter. Het zal pijn doen op 1 april. En dat is geen grap!

De kasseien op de Paterberg zijn sinds 1993 een beschermd monument. In de categorie historische marteltuigen, neem ik aan.

De organisatoren van de tocht die ik ondernam hadden het traject zeer genadiglijk zo gelegd dat we de Paterberg mochten afdalen. Wat weliswaar belastend is voor de knieën

Het panorama boven op de Paterberg. De foto toont absoluut niet hoe steil die helling wel is. Alleen aan de huizen rechts kan je zien hoe groot de verschillen zijn. Die huizen lijken namelijk in de grond te zinken. De damppluim die in de verte te zien is, komt van de centrale van Ruien.

maar toch iets minder inspanning vergt dan hem bergop te gaan. Ik kan echt wel vergelijken want ik heb de beiden al gedaan. Net toen ik aan de afdaling begon kwam er een fietser aan, daar boven. Die had het gehaald maar hij moest toch even het bankje opzoeken om zichzelf weer een beetje bijeen te rapen. En ongeveer halweg kwam ik iemand tegen die noodgedwongen zijn ijzeren paard aan de toom moest leiden. Die had het dus niet gehaald. Hij zal boven evengoed wel gezocht hebben. Niet alleen wegens de teleurstelling maar ook door de beklimming zelf. Of heb jij wel eens geprobeerd om een eindje te stappen met die onmogelijke fietsschoenen? Iedere sportieve fietser zal de Paterberg wel als een uitdaging blijven zien.

Er zijn er echter die daarin wel zeer ver gaan. Een tijdje geleden wou Patrick De Cridts uit Kluisbergen proberen de helling minstens 128 keer op rijden. Na mekaar, wel te verstaan. Niet met weken tussentijd. Het lukte hem en het werden uiteindelijk zelfs 175 beklimmingen. De man wil echter nog meer. Hij wil de Paterberg in zeven dagen tijd 1000 keer op rijden. Met een fiets. Wat bezielt zo iemand toch, vraag je je af. Wel Patrick De Cridts heeft een duidelijk motief. Hij is diabetespatiënt en hij wil aantonen dat diabetes geen rem hoeft te zijn op sporten en het leveren van topprestaties. Hij probeert de vele vooroordelen die nog bestaan omtrent diabetespatiënten te weerleggen. Daar zal hij nog wel even werk aan hebben. Niet alleen met het beklimmen van de berg maar ook omdat mensen met diabetes nog steeds af te rekenen krijgen met allerlei vormen van discriminatie. Het is vooral een mentaliteitswijziging waaraan nog flink moet gedokterd worden. Of waarvoor het handwerk van de boer met een straatkei in de maag en fietswielen in de ogen allemaal niet dienstig kan zijn...

Gebeefde groeten

De kerk in Zulzeke is gewijd aan *Sint-Jan-in-de-Olie*. Ik dacht nog dat die Jan wel een heel vrolijke heilige moest geweest zijn. Het verhaal dat er achter steekt laat echter iets heel anders vermoeden. De genoemde droop, behalve op een bepaald moment van de olie, ook van ernst. Deze Jan moest men 's zondags aanspreken met „Johannes“. Later openbaarden zich bij deze visser literaire talenten en zo ging hij in de journalistiek om Johannes de Evangelist te worden. Er zijn heel wat boeken en andere geschriften die aan hem worden toegeschreven. In zijn evangelie maakt hij van meet af aan duidelijk waar het hem om te doen is. Zo zegt hij: „*Jezus heeft nog veel meer wondertekenen voor zijn leerlingen gedaan, die niet in dit boek staan, maar deze zijn opgeschreven opdat u gelooft dat Jezus de Messias is, de Zoon van God, en opdat u door te geloven leeft door zijn naam*“. De zeven beschreven wonderen worden in het boek *tekens* genoemd. In die zin dat ze een achterliggende betekenis hebben.

Volgens de legende werd Johannes in Rome bij wijze van marteling in een bad met hete olie gegoooid. Hetgeen hij zonder meer overleefde. De Romeinse autoriteiten krabden zich in het haar en vonden dat iemand met dergelijke magische krachten best kon verwijderd worden. Waarna Johannes naar Patmos werd verbannen. Daar schreef hij het boek *Openbaringen*. Het verhaal gaat dat hij zeer oud is geworden. Hij stierf als laatste van alle oorspronkelijke apostelen. Een breuk met de traditie was dat hij als enige van de

De kerk van Zulzeke. Gewijd aan Sint-Jan-in-de-Olie...

apostelen een natuurlijke dood stierf. Hij was dus het levende bewijs dat frituren niet altijd slecht is voor de gezondheid.

Op 11 juni 1938 beefde de aarde in Zulzeke. Niet alleen daar want het was een bijzonder krachtige schok die tot zelfs in het zuiden van Engeland werd gevoeld. Later werd de intensiteit bepaald op 5,6 op de schaal van Richter. Daarmee was het de tweede krachtigste aardbeving ooit in België. De ergste was al in 1692 in Verviers. Toen had men nog niet de schaal van de heer Richter om zich naar te richten maar uit de beschrijvingen wordt gedestilleerd dat het zo iets als 6,3 moet geweest zijn.

Het epicentrum van deze recentere, krachtige aardbeving werd vooreerst bepaald bij Zulzeke. Toen later nauwkeuriger seismografische gegevens beschikbaar kwamen, concludeerde men dat het echte epicentrum zich iets ten zuiden van Ronse moest bevonden hebben. Niettemin ging de beving de geschiedenis in met de naam van het dorp Zulzeke eraan verbonden. Er volgden nog zes naschokken. Waarvan er twee nog bijzonder krachtig waren met een sterkte van meer dan 4 op de Richterschaal.

De aardbeving veroorzaakte veel schade en er vielen zelfs twee doden bij. Eén als rechtstreeks gevolg van de beving doordat een man bedolven raakte onder een instortende muur, een ander liet het leven door een ongeval dat door de aardbeving werd veroorzaakt. Mijn vader beweerde dat hij van de ergste schok niets gevoeld had doordat hij op dat moment aan het rondfietsen was. Waarschijnlijk bevond hij zich op een oneffen veldwegel en was hij daardoor al zo erg aan het schokken dat wat meer rammelen niet meer opviel. De naschokken, die had hij echter wel gevoeld. Toen was hij al van de fiets afgestapt, neem ik aan. Of er af gevallen.

Een luis in de pels

Het is maar goed dat ik de gewoonte heb de wandelaars die ik voorbij steek steeds te groeten. Vooral hier in Zulzeke had een andere instelling mij zuur kunnen opbreken. Want het schijnt hier nog gebeurd te zijn dat een vrouw iemand was voorbijgelopen zonder hem

Overstekende heksen... het is eens wat ander.

te groeten en wat verder stelde ze ontzet vast dat ze onder de luizen zat! Ze ging spoorslags terug naar huis en zo kwam ze de man van daarnet weer tegen. Hij zei (holle stem): „Ga maar terug en zeg de volgende keer goedendag wanneer ge iemand voorbijloopt“. De luizen waren onmiddellijk verdwenen. Geen apotheker die daar tegenop kan. De vreemde man was zonder twijfel wel een tovenaars geweest.

En kijk, van heksen en tovenaars daar weten ze wat van af, daar in Zulzeke. Een groot stuk van het pad dat we bewandelden viel samen met een traject dat aangekondigd stond als „Heksentocht“. Het had me al verwonderd waarom het pad er op vele plaatsen zo vreselijk slecht bij lag. Omdat het enkel door diegenen bewandeld werd die voor de langste afstand van deze tocht hadden gekozen, was dat ongewoon. Want die zijn meestal niet te talrijk. Het bleek dat tot een dag voordien honderden, zo niet duizend, mensen de modder tot brij hadden

gestampt. Bij duisternis wanneer de nacht zo hol was als de wegen. Het Slaperige Slingerp pad. Er zijn daar iedere keer dat het georganiseerd wordt zoveel gegadigden om georganiseerd te griezelen dat er in ploegen moet gewerkt worden. Langs het traject wordt je in het donker langs reusachtige spinnenwebben geleid, langs lieden zonder hoofd, rommel allerehande en vuurpotten die het pad spookachtig verlichten tot een spoor dat zich als een onregelmatige vuurslang door de velden spoedt.

Je kan er de schouders over ophalen maar let op! Niet alles hier is wat het schijnt... Een man die 's avonds naar huis wandelde, zag onderweg een mooi katje lopen. Hij streelde het diertje en zei: "Mooi bont katje, waar gaat gij naartoe?" Het beest gaf geen kik. Zoals katten dat plegen te doen. Toen de man echter de volgende dag opnieuw op die plaats kwam hoorde hij gezang: „Hij streelde mij, mooi bont katje waar gaat gij naartoe?“ Het klonk als katten maar het waren zonder twijfel heksen die daar in close harmony bezig waren! The Flying Broomsticks of zo.

Hoog van de toren

Het was ons beloofd en we kregen het ook: een tocht over de *Kluisberg* en door het *Kluisbos*. Deze heuvel ligt op de grens van Vlaanderen met Wallonië. Daar grenzen ook twee fusiegemeenten aan mekaar die naar de Kluisberg genoemd zijn: de Vlaamse gemeente Kluisbergen en de Waalse gemeente Mont-de-l'Enclus. Op de top ligt het bosgebied Kluisbos. Op de flanken komen meerdere hellingen voor die een eigen naam hebben. Zoals Le Horlitin en de Knokteberg. De Kluisberg is tot 141 meter hoog.

Het is een omvangrijk natuur- en recreatiegebied. Met beukenbossen en zeer diep ingesneden valleien. Boven op de heuvel ligt in Ruien, dus aan de Vlaamse zijde, het recreatieoord het Kluisbos. Een pretoord met verder nog meerdere toeristische tearooms en restaurants.

De naam Kluisberg zou afkomstig zijn van een kluizenaarswoning in het Kluisbos. Meerdere verhalen doen hierover de ronde. De koning der Franken Childerik I zou in de kluizenaarswoning zijn grootgebracht. Volgens een ander verhaal zou de kluizenaar in het Kluisbos niet zuiver op de graat zijn geweest maar een valsemunter. Die was dus ook een beetje koning van de franken. Al maakte hij ze dan zelf.

De Kluisberg en het Kluisbos verbergen vele geheimen. Zo, bijvoorbeeld, ben ik al meermaals gepasseerd aan de wit geschilderde toren die op het hoogste punt van de Kluisberg staat. Net op Waals grondgebied. Ik heb dat metselwerk altijd versleten voor een in onbruik geraakte uitkijktoren maar eigenlijk weet niemand echt waarom die daar ooit is neergezet. Wat de oorspronkelijke functie van dit bouwsel was, is tot nog toe niemand duidelijk. Op de website van de gemeente Kluisbergen staat te lezen dat het gebouw opgetrokken werd uit 19^e eeuwse baksteen. En, zo gaat het alom bekende verhaal, dat de toren misschien nog dienst gedaan heeft als uitkijktoren ten tijde van Napoleon. Als wachttoren moet je van daar wel een spectaculair uitzicht hebben gehad. Nu staan er rondom grote beuken en die maken dat de horizon niet meer te zien is maar dat was destijds misschien wel anders. Goed, aangenomen dat het een wachttoren zou geweest zijn: wat voor strategisch belang had deze streek dan wel? Euh... Weinig... Geen? Er is nog wel eens een andere verklaring voor de aanwezigheid van de toren opgevoerd: het zou een signaaltoren geweest zijn. Een onderdeel van een communicatielijns tussen Brussel en Rijsel. Die lijn heeft wel degelijk bestaan. Ze werd gebruikt van 1803 tot 1814. Ten tijde van Napoleon, jawel. Om een boodschap te kunnen overseinen moesten die seinposten mekaar kunnen „zien“. Draadloze communicatie was nog heel ver weg. Het moest met zichtbare signalen gebeuren. In dit geval lijkt het een plausibele veronderstelling dat de toren op de Kluisberg daartoe gebouwd zou zijn. Op een oude kaart is duidelijk te zien dat er een signaaltoren staat in Sint-Denijs en eentje in Nukerke. Aha! Een toren op de Kluisberg past daar precies tussen want die berg ligt juist op de rechte verbindingslijn tussen de twee eerder genoemde dorpen.

Helaas, de oude kaart toont nog wat anders. Niet op de Kluisberg staat daar een post

ingetekend maar op de kerktoren van Tiegem! En daar zakt ons mooie theorieetje machteloos in mekaar. Maar wacht! Misschien werd de toren oorspronkelijk wel degelijk gebouwd als signaaltoren maar bleek hij achteraf toch niet te voldoen? Werd de toren op de Kluisberg verlaten omdat er geen goed zicht was naar de signaalpost van Nukerke? Zat de Kwaremont vierkant in de weg? Of was misschien het dichte bos rond het kasteeldomein van Calmont de kwaaië pier? Vragen, zoveel vragen. Wie het antwoord weet mag het zeggen.

Misschien was het zelfs wel zo dat deze toren oorspronkelijk geen militaire functie had. Wat niet uitsluit dat hij later toch nog als zodanig werd gebruikt. Militaire bouwwerken zijn in hoofdzaak op doelmatigheid gericht. Het toepassen van allerlei bijkomstigheden en versierselen is daarbij niet aan de orde. Nu blijkt het wel zo te zijn dat in de toren op de Kluisberg ooit vier grote vensters hebben gezeten. Dat doe je toch niet bij een militaire toren? Het wordt nog gekker. Oude landkaarten (alweer!) uit 1596 en 1784 tonen dat er ooit een kapel of zelfs een klein kerkgebouw gestaan heeft op de plaats waar de toren nu staat. En gij nu! Misschien werd deze toren destijds gebouwd om een veel ouder religieus gebouw te vervangen maar dat is allerm minst zeker. Dat zou alleszins wel verklaren wat die grote vensters daar zaten te doen. Dat is immers niet ongewoon aan een kapel. Let wel: die vensters zijn er nu niet meer, ze zijn dichtgemetseld. Een gissing waarom dat zo is zegt dat het misschien een noodgreep was om een gebrek aan stabiliteit van het bouwwerk te proberen repareren. De muren van de toren staan een beetje bol en misschien kan daaruit besloten worden dat de muren het gewicht van het dak niet goed meer konden dragen. Tenzij de vensteropeningen werden opgevuld... Het zal wel een erg donkere kapel geweest zijn na die ingreep. Gewijd aan de heilige Obscurantius misschien.

Côte de Knokte

Waar ik stond was het de Knokteberg. Voorbij het bord Côte de Trieu.

De Kluisberg rijdt te paard op de taalgrens en wanneer je naar het gehucht Knokt toe wandelt is die grens heel duidelijk: het is een prikkeldraad. Aan het eind van het pad, waar je het bos helemaal verlaat, sta je op het hoogste punt van de *Knokteberg*. Maar die heeft ook een voet in het Waalse gedeelte van het land en daar heet hij *Côte de Trieu*. Trouwens, het bordje boven spreekt van Russeignies waar de Vlaming Rozenaken bedoelt. Al wordt die Vlaamse benaming dan volledig verstikt doordat het dorp in Wallonië ligt.

Voor de liefhebbers van cijfers: de top van de Knokteberg ligt op 123 meter boven zeeniveau en de voet ervan ligt in het gehucht Trieu van Russeignies. Het hoogteverschil is 88 meter bij een lengte van 1100 meter. Dat maakt een gemiddelde steilheid van 8% terwijl op het moeilijkste stuk toch met 13% moet gerekend worden.

Drommen vliegende bommen

Op een hoogte van 125 meter, op de flank van de Kluisberg en op de grens met Kwaremont, staat het *Kasteel van Calmont*. Op kaarten uit de 19^e eeuw heeft men het ingetekend als „Kasteel te Quaremont“. Het heet Calmont naar de voormalige heerlijkheid van Calmont of Callenberg.

Eigenlijk stonden daar twee kastelen. Een oud en een nieuw. Dat nieuwe kasteel werd in 1852 in eclectische baksteenstijl gebouwd. Het oude stond er dan nog en het werd ter beschikking gesteld van het Sint-Franciscusklooster van Kwaremont. Waarna het gebruikt werd als katholieke schoolkolonie van Gent.

Het kasteel vult een rare en onbekende bladzijde in onze vaderlandse geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. Er is vrijwel niets van terug te vinden in de voor mij toegankelijke bronnen. In geen enkel museum of op een historische kaart wordt er ook naar verluid iets van vermeld. Het lijkt wel of er een taboe, een omertà op rust.

Begin augustus 1944 werd het kasteel van Calmont plots ingenomen door de Duitsers. Een groep van ongeveer 60 militairen streek er neer. Het was een bonte mengeling van

SS, Organisation Todt, Luftwaffe en Flak. Ze sloten het hele kasteeldomein volledig af. Natuurlijk wilde het verzet weten wat er daar aan de hand was. Ze kwamen er al vrij snel achter dat er op het domein een V1-basis werd gebouwd. Antwerpen, Luik en Londen hadden dan reeds op onaangename manier kennis gemaakt met die tuigen. De basis op Calmont was er op gericht om Parijs te bestoken. Maar de Duitsers werden door de tijd en de gebeurtenissen ingehaald en voorbij gestoken. De geallieerden naderden snel en ze waren al heel dichtbij toen de basis nog net niet operationeel was. Wel lagen er toch reeds zo'n 70 tot 90 vliegende bommen gereed. Maar er werd vanop Calmont geen enkele V1 gelanceerd. Omdat de Engelsen reeds zo dichtbij waren, besloten de Duitsers om de hele zaak op te blazen. Dat gebeurde op 3 september toen twee luide knallen tot op grote afstand de ruiten deden rinkelen. Tot twee kilometer rond het domein sneuvelden die ruiten zelfs en werden de dakpannen weggeblazen. Het nieuwe kasteel was een totaal onbruikbare ruïne geworden. Van deze feiten is er zo goed als niets meer terug te vinden. Enkel wat oude foto's en een artikelje in Le Patriote Illustré van november 1944. In dat artikel werd er zelfs de opmerking gemaakt dat niemand eigenlijk wist of er reeds een lanceerplatform aanwezig was of niet. Dus reeds een paar maand na de feiten doemde de mist rond het gebeuren op en was het blijkbaar al een half mysterie. Bij mijn weten zijn de feiten ook nooit diepgaand onderzocht.

Wat de oorlog wel overleefde waren twee mammoetbomen die daar nu nog steeds staan.

Wit

Dat het venijn in het staartje zit is misschien een boutade maar soms is het wel waar. Alleszins op deze tocht hadden de organisatoren van de tocht ervoor gezorgd dat de wandelaar, die dan al goed vijftig kilometer in de benen had, nog eens over de top van de Hotond

De kapel van Wittentak

mocht. Via een soms moeilijk begaanbaar terrein. Om vervolgens af te dalen naar de kapel van *Wittentak*.

Ooit, lang geleden, stond er een eik op de hoek van wat nu de Meulekensstraat en de Kapellestraat in Ronse zijn. Zowat aan de voet van de Scherpenberg. In deze eik hing een beeldje van Onze-Lieve-Vrouw dat door de takken van de boom overschaduwd werd. Daarbij was de tak die het beeldje bedekte wonderlijk wit gekleurd, met teergroene bladeren. Een wonder, zoveel is zeker.

In 1636 woedde de pest in Ronse. Teneinde raad gingen de mensen de hulp afsmecken van Onze-Lieve-Vrouw aan het kapelletje onder de witte tak. Ze vroegen met aandrang om Ronse te bevrijden van de pest. Indien hun smeekbeden zouden verhoord worden, zou een waardig onderkomen worden gebouwd voor het Maria-beeldje. Zo werd plechtig beloofd. Bijna direkt werd de pest minder. In 1639 reeds werd een kapel ingezegend. De Heilige Maagd moest toen nog wel de eer delen met de pestheilige Sint Ro-

chus. De *Kapel van Wittentak* was daarmee echter wel een feit.

Aan het einde van de 19^e eeuw bleef van de kapel niet veel meer over. Ze stond zelfs op instorten. Waarschijnlijk omdat er ondertussen niet veel sprake meer was van pest en dan ga je niet puur uit liefhebberij staan smeken, toch? De mens vergeet immers snel. In 1889 werd de oude kapel afgebroken en een nieuw bouwwerk werd 500 meter verder neergezet. Al is het zo dat ook die kapel toch weer ten prooi viel aan verwaarlozing en verkrotting.

En weer werd ze herbouwd. Tot de incarnatie zoals die daar nu nog staat. In 1984 werd nog een kruisweg rond de kapel geplaatst. Die was afkomstig van het klooster Ramegnies-Chin.

Gelovigen die zich met een bepaalde doelstelling naar de kapel begeven vragen Onze Lieve Vrouw om voorspraak bij haar goddelijke Zoon om verlost te raken van besmettelijke ziekten, om hulp in het algemeen en bij kinderziekten en verdrukking in het bijzonder. Vandaar dat de kapel gewijd is aan *Onze Lieve Vrouw, Troost der Verdrukten*.

In 1952 vond men bij de restauratie een inscriptie op het beeldje. De Romeinse cijfers vermeldden het jaartal 1439. Dit bevestigde dat de verering van Onze-Lieve-Vrouw van Wittentak ruim 13 jaar ouder is dan de Mariaverering in Kerselare.

Een bijzondere ontdekking

Er is echter nog meer loos rondom deze kapel. Bij de voorbereidingen voor de cultuurhistorische tentoonstelling „De hemel in Tegenlicht“ in 2009 kwam iets heel bijzonder aan het licht: een zogeheten votiefpaneel. Het dook op uit particulier Nederlands bezit. Het ging hier om een zeer zeldzame, geschilderde voorstelling op een eikenhouten paneel. Het paneel werd destijds uit dankbaarheid geschonken aan Maria in een bepaald bedevaartsoord. Maar wélk pelgrimsoord in dit geval, dat was niet bekend. Hoewel de stijl duidelijk

Het uiterst merkwaardige en zeldzame votiefpaneel.

Afbeelding van het internet. De site van de stad Ronse.

toonde dat het schilderij Vlaams van oorsprong moest zijn, wist men niet waar de voorstelling thuis te wijzen was. Intensief speurwerk door professor dr. Gerard Rooijackers van de Universiteit van Amsterdam leverde echter een positieve identificatie op: het gaat hier om Onze-Lieve-Vrouw van Wittentak te Ronse!

Zeer bijzonder in het tafereel is de kapel die rechts op de achtergrond in aanbouw is. Het is de achthoekige kapel uit 1639. Een voorstelling van een bedevaartsoord in aanbouw is bijzonder zeldzaam. De kapel die op het paneel wordt voorgesteld is degene die in 1889 werd afgebroken.

Links op het paneel is op de achtergrond de stad Ronse zien met zijn twee karakteristieke torens: die van de Sint-Hermes en die van de Sint-Martinuskerk. De ligging van de kapel op een hoogte is overigens historisch correct.

De vrouw die op het schilderij staat afgebeeld is Ernestine Yolande prinses de Ligne. Zij leefde van 1594 tot 1668. Het was zij die de bouw van de kapel in gang stak en de werken financierde. Zo is het paneel niet enkel een votiefpaneel maar ook een stichters-portret. Wat al helemaal onge-

woon is. De prinses was in 1638 weduwe geworden van graaf Jan VIII van Nassau-Siegen, die sinds 1629 baron van Ronse was. Zij staat afgebeeld met haar dochters Clara Marie en Ernestine Charlotte.

De signatuur van het paneel verwijst hoogstwaarschijnlijk naar de Gentse kunstenaar Antoon van den Heuvel. Die leefde van ongeveer 1600 tot 1677.

Het gaat hier om een uniek stuk uit de kringen van de hoogste adel, van grote historische betekenis voor de stad Ronse en de Vlaamse religieuze volkscultuur.

Open doekje

Na de beproeving van de Hotond ging het vanaf Wittentak eerst gezellig bergaf. Zodat ik stilaan dacht dat het enkel nog uitbollen zou worden naar de aankomst toe. Daar hadden

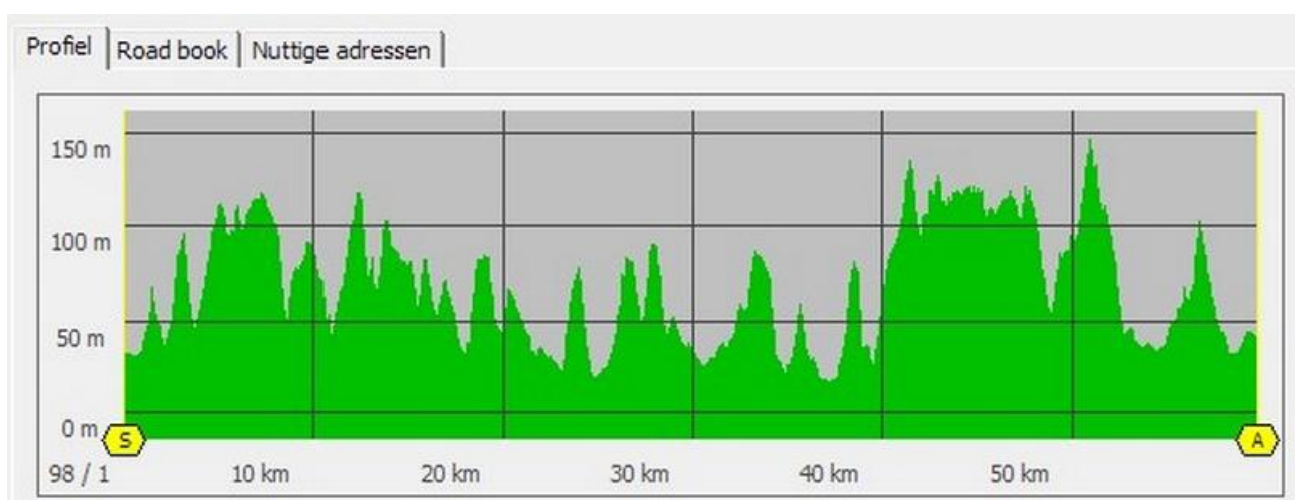
de organisatoren dan andere ideeën over. Er zat voor de wandelaars nog een stukje Kruisstraat in. Bergop, wat had je gedacht? En zo hier en daar had men nog wat steile straten in de kasseien weten te vinden.

Een merkwaardig punt in dit laatste stuk van de zware tocht was een park. Met een merkwaardige naam, bleek me later: *het park de l'Arbre de Malander*. Dit park ligt langs de eerder genoemde Kruisstraat. Ik moet dus al verschillende keren langs dat park gereden zijn zonder het in de gaten te krijgen. Kijk, dat is nu net een voordeel van het wandelen: je ziet nog eens wat. Desondanks ben ik er hier in geslaagd een pijltje verkeerd te interpreteren. Zodat ik een eindje parallel met het park heb gelopen op een kasseibaan. Totdat het me duidelijk werd wat eigenlijk de bedoeling was. Op die manier heb ik wel de grote smeedijzeren zonnewijzer gemist. Dat wordt iets voor een volgende keer.

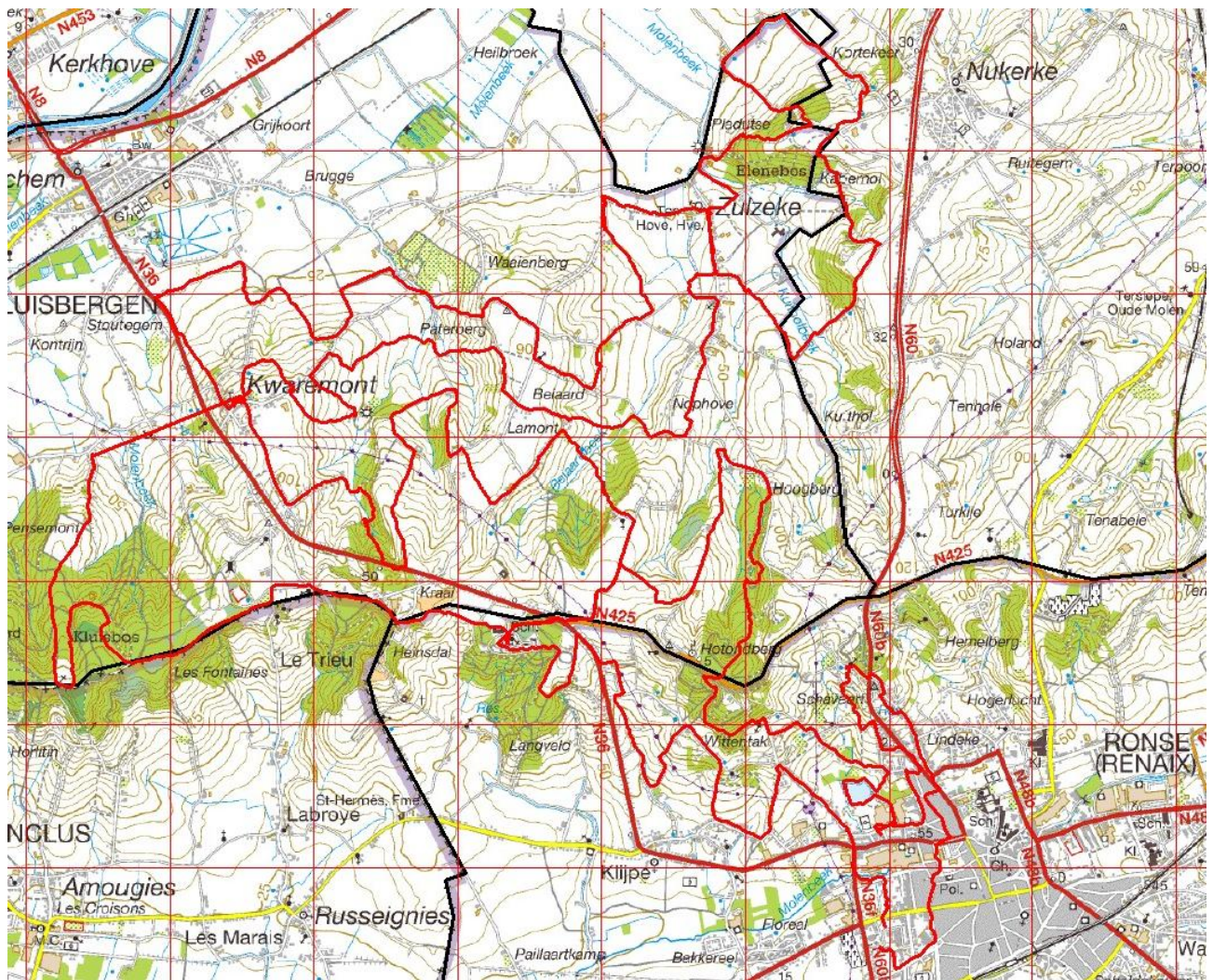
De grond van het park werd in de jaren vijftig van vorige eeuw aan het stadsbestuur geschonken door Jean de l'Arbre de Malander. De stad legde er een park aan, dat nog steeds de naam van de schenker draagt. Op het hoogste punt werd dan de zonnewijzer geplaatst. Wat ik echter niet gemist heb, is het panorama. Een indrukwekkend zicht op het dal waarin Ronse ligt. Het toeval diende dat waar ik stond de zon niet scheen maar verderop wel. Zodat het leek alsof er een gigantisch groot toneelgordijn was opengetrokken en dat daar, tussen de coulissen, speciaal voor mij uitgelicht de stad lag. Ik verstout me inderdaad wel eens te denken dat zoiets speciaal voor mij wordt klaar gelegd. Onzin, natuurlijk. Hoewel... nu? Tavi misschien? Zou hij Sint Hermes andermaal aan zijn wapenrok getrokken hebben om iets speciaals voor mij te doen? In geval dát... (en anders ook) Merci, Tavi.

Het panorama vanuit het park de l'Arbre de Malander.

Het profiel van deze tocht. Het ziet er nog erger uit dan het al was! Hoewel het één van de zwaarste tochten was die ik tot nu toe heb ondernomen. Het overdreven beeld van de hoogteverschillen komt door de schalen die gebruikt zijn. Voor de verticale as (de hoogte) is dat in tientallen meter. Voor de horizontale as (de afstand) in tientallen kilometer. Dat laatste is dus 1000 keer groter dan het eerste. Horizontaal is de grafiek dus erg samengeperst.

De track van deze wandeling. Uitgezet op de kaart van de Vlaamse Ardennen van het NGI. Op de Kwaremont zijn al-
 lebei mijn wandel-GPS'en tegelijk gek geworden. Zodat er tussen Kwaremont en de Pensemont een perfect rechte lijn
 is getekend waar die net zo moest kronkelen als de rest. Het is me niet bekend of het om een lokale storing ging of dat
 de satellieten even zijn uitgevallen. Alles samen was de tocht meer dan 60 kilometer lang. Over vele heuvels en door
 veel modder.

© 2012
 Michel Christiaens